

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 34.

ZATERDAG 20 AUGUSTUS 1927.

Foto C. Stenbergh.

DE TOREN DER HERVORMDE KERK TE SOEST.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

OP DE HELLING DER BARRANCA, DOOR HERMAN WHITAKER (5)	BLZ. 398
SOEST (GEÏLL.), DOOR T. PLUIM	BLZ. 397, 400—403
„EEN ORIGINEELE, ROMANTISCHE SCHAT”, DOOR E. VAN LIDTH DE JEUDE	BLZ. 402
DE JAPANSCH E ZIJDE-INDUSTRIE (GEÏLLUSTREERD), DOOR H. V. C.	BLZ. 403—406
DE OOGSTTIJD IS EEN HEILIGE TIJD, DOOR J. J. F. SCHILT.	BLZ. 406
IN HET RIJK DER STILTE, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (5)	BLZ. 407
HET VALLAAT TE MAKUM (ILLUSTRATIE)	BLZ. 408

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken bevestigend dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

Op de helling der Barranca

DOOR

HERMAN WHITAKER.

5)

H IJ sprak ietwat ironisch en zij begreep zijn bedoeling met een vlugheid, die haar zeer in zijn achting deed stijgen. „Ik heb uw trots gekwetst. U zult mij vergeven. Ik had den ontombaren moed van den gringo vergeten”.

„Och, spot u nu niet met me!”

Zij hield op met lachen. „Werkelijk, ik betwijfel uw moed niet. Maar geloof geen oogenblik, dat zij u weer openlijk zouden aanvallen. Een mes in het donker, een schot uit het struikgewas dat is hun methode, en als gij een van hen zoudt dooden, zelfs uit zelf-verdediging, dan zijn de gringo's in Guerrera niet zóó bemind, dat er niemand gevonden kon worden om te beëdigen dat het een moord was. Neemt u mijn raad aan en weest u voorzichtig in het vervolg”.

„Dat zal ik zeker”.

Zij verlieten den jungle en kwamen in een laan die tusschen groen suikerriet liep, dat ver boven hun hoofden uitstak. Zij trokken er een halven mijl doorheen en kwamen toen aan een open plek waar een primitieve houten suikermolen stond. Onder een open *jacal*-dak waren half-gekleede vrouwen bezig kokende siroop in open pannen te roeren, en toen zij Francesca zagen, kwam een harer naar buiten loopen.

„Haar baby wordt aanstaanden Zondag gedoopt”, vertelde zij hem, toen zij verder reden. „Zij was erg verdrietig omdat zij geen doopjurk had. Maar nu is zij gelukkig, want ik heb haar beloofd, dat ik de goede mama zou verzoeken haar de mijne te leenen, die zij al die jaren trouw bewaard heeft”.

Toen zij even later in den nieuwen aanplant kwamen, reden zij bijna tegen haar oom op, die het werk kwam inspecteeren. Alleen een vlugge prik met de sporen redde hem van een botsing met het paard van zijn nicht en toen het dier wegsprong, lette Seyd er met bewondering op, dat, niettegenstaande zijn grootte en gewicht, paard en ruiter één leken. Als hij verbaasd was zijn nicht in zulk gezelschap te zien,

deed hij het door geen enkele beweging blijken. Zelfs kon men den guitigen blik nauwelijks bespeuren waarmee hij zijn nicht beknorde.

„Ola! Francesca! Als je geen eerbied hebt voor je eigen mooien hals, kon je het tenminste voor mijn oud karkas hebben. Bent u daar, señor? Welkom op San Nicolas”.

Ook nadat Seyd hem had medegedeeld waarvoor hij bij hem kwam, bleef hij even beleefd; en als ze niet echt was, leek zijn poging om zich de zaak te herinneren er toch machtig veel op: „Ah! Santa Gertrudis? Als ik mij goed herinner, is daar al meer concessie op genomen? Jawel, al eenige malen — maar ze hadden geen geluk. Dat neemt niet weg, dat u misschien gelukkiger kunt zijn. Paulo, de administrador, zal dit met u in orde maken”.

Met een handbeweging, beleefd door haar onverschilligheid, gaf hij te kennen, dat het hem verder niet aanging, hij toonde heelemaal niet meer belangstelling, vóór het meisje hem vertelde van den aanslag op Seyd. Toen keek hij snel op van onder saamgetrokken wenkbrauwen.

„Je hebt ze laten afranselen? Goed. De schavuiten moeten leeren, dat zij reizigers ongemoeid moeten laten. En nu zullen wij doorrijden, opdat de señor zijn ontbijt kan krijgen. En ook jij, kleine schelm, zult te laat zijn. Zooals je weet, is dat de eenige fout, die de goede moeder in je ziet”.

„Ik wou dat dit mijn eenige zonde was”, lachte zij. „Ik zal moeten rennen om niet weer een afkeuring te krijgen. Daar gaat-ie!”

Toen een kleine prik met de sporen haar paard deed wegdraven, steigerde het rijdier van den generaal en wou volgen, maar deze dwong het tot een wandelstap en zei met blijdschap op zijn gezicht: „Zij rijdt goed. Ik heb geen vaquero¹⁾, die vaster in het zadel zit. Maar ga toch mee, Tomas en pas op dat haar niets overkomt. En u, señor, — wilt u volgen?”

In zijn gedachten zag Seyd het figuur, dat zijn muilezel zou slaan in een race, en dus was de keus niet moeilijk. Hij bleef naast den ouden man rijden en zei wat in zijn gedachte was: „Den heelen ochtend heb ik over uw grond gereden. Aan de andere zijde strekt uw bezit zich zeker even ver uit?”

„Een kleinigheid. Een kleinigheid, señor, vergeleken bij de oorspronkelijke schenking van Cortez aan onzen voorvader. „Van den rand van de Barranca de Guerrera aan beide zijden zoo ver als een man in een dag kan rijden”, luidde de schenkingsakte. Daar hij even slim als dapper was, liet mijn voorvader door zijn Indianen in beide richtingen een pad afbakenen, vóór hij den rijtoer ondernam. Toen bracht hij het tot honderd-vijftig mijlen — geen kleine prestatie op ongebane wegen. Maar het grootste gedeelte is verloren gegaan door familietwisten, of doordat leden van ons geslacht bij een revolutie den verkeerden kant hadden gekozen. Het was mijn grootvader, die El Quiss verkocht aan onze verwanten, de Rochas. Nu bezit ik nog slechts ruim honderd duizend akkers — en dit!”

Voor den eersten keer sprak er gevoel uit zijn woorden, en toen Seyd het beeld zag, dat voor zijn oogen oprees, begreep hij den trots die er uit sprak. Nadat zij de suikerriet-velden verlaten hadden, waren zij langs een met groene wilgen begrensde pad afgedaald naar de rivier die de breede vallei in twee gelijke helften verdeelde, en uit de doorwaadbare plaats rijdend kwamen zij uit op een met gras begroeid plateau dat zich mijlen ver langs lage heuvels uitstreekte. Verspreide tamarinden, banyans²⁾ en hooge ceiba's, die hun groote bladerdaken als zonneschermen over het hijgende vee uitspreidden, vormden een prachtigen voorgrond voor de hacienda welker chroom-gele gebouwen als een lint van zonlicht langs den voet der heuvels lagen. De dikke, adobe muren, die stallen, hutten en loodsen als een groot vierkant omsloten, gaven het den indruk van een versterkte stad, terwijl het huis, dat langs de heuvelhelling oprees, daarbij het kasteel kon voorstellen.

Toen zij door de groote poort de beneden-patio inreden, bleek het inwendige even fraai te zijn. Don Luis volgend, besteedde hij verschillende steenen trappen en kwam in de boven-patio, waar al wat mooi was bijeengebracht was, ruime gangen, massieve chroompilaren tusschen ruime gewelven, weelderige plantengroei. Van het dak hingen zulke cascaden van groen neer, dat zij het licht verduisterd zouden hebben als

¹⁾ veehoeder. ²⁾ ficus Indicus, een boomsoort met luchtwortels, die weer boomen worden zoodat één boom een groote oppervlakte beslaat.

de hangplant niet was gesnoeid. Aan zichzelf overgelaten, zou die eene plant de palmen, orchideeën en andere zeldzame planten, die de patio tot een tropischen tuin omtoverden, verstikt hebben.

„Men noemt ze de *sin verguënza*”, klonk Francesca's stem achter hem. „Schaamteloos”, omdat ze „trap op, trap neer” kruipt en zelfs de afgeslotenheid der vrouwenvertrekken niet eerbiedigt. Dank zij de sterke beenen van mijn paard, heb ik geen standje gehad. Gaat u hier zitten, waar de wijnranken het uitzicht niet belemmeren”.

Als men hem even tevoren gezegd had, dat ze er in iets anders dan haar bruin rijkostuum bekoorlijker kon uitzien, had hij het niet geloofd. Maar nu moest hij toegeven, dat haar lenige gestalte nog fraaier leek in een wit batisten kleedje. De blos, veroorzaakt door den wilden galop, lag nog op haar gelaat, en toen zij zich bukte om een bloem op haar japon te steken, bewonderde hij den fraaien vorm van haar hoofd.

„Daar is ruimte in voor flinke hersens”, dacht hij. En onderwijl zei hij: „Het is prachtig hier! Maar vindt u het niet soms wat eentonig na Mexico-Stad?”

„Neen”. Zij schudde ontkennend haar hoofd. „Natuurlijk vind ik de bals en partijtjes wel prettig, maar ik ben toch altijd blij als ik weer terug ben bij mijn paarden en honden en — al moest ik ze eigenlijk niet in één adem noemen — mijn babies. Als ik terug kom, zijn er steeds tenminste drie moeders, die ik raad moet geven bij het kiezen van een naam voor hun kinderen. Ik ben peettante van niet minder dan zeven kleine Francesca's”.

„Dat had ik nooit gedacht. U moet al begonnen zijn —”

„Toen ik heel jong was! Ik was eerst vijftien jaar en mijn petekind is nu zeven. En dat herinnert mij er aan — dat zij beneden staat te wachten om haar catechismus op te zeggen. Ik heb er nu juist tijd voor — als u 't goed vindt?”

„Ik zou het heerlijk vinden. Dus die functie brengt ook plichten mee?”

„Dat zou ik denken”. Haar groote oogen gloeiden van verontwaardiging. „Stel je voor! Eerst maak ik de doopjurk voor de baby en dan houd ik ze omhoog voor den doop. Als ze groot genoeg zijn, leer ik ze hun catechismus. U hebt geen idee van de zwaarte van mijn verantwoordelijkheid en ik geloof werkelijk dat ik beter voor hun goed gedrag waak dan hun eigen moeders. Als een van allen iets werkelijk slechts zou doen — zij huiverde echt bij de gedachte — „zou ik me vreeselijk schamen. Maar ze zijn echt goed — daarvan kunt gij u overtuigen. Francesca!” En toen een klein meisje op mollige voetjes kwam aandraven, zei ze schalks, maar met een ondergrond van ernst: „Nu moet u 't niet wagen te zeggen, dat zij niet een schatje is”.

Toen begon de les. Nadat zij goed geantwoord had op de vraag wie haar Schepper was, aarzelde zij omtrent den oorsprong van het licht, voegde twee dagen bij de Scheppingsperiode en verloor allen grond onder de voeten toen er sprake was van de Drie-eenheid. Maar meer dan juiste antwoorden was het ontzag waard in het kleine, donkere gezicht en de vroomheid waarmee zij de woorden van haar leermeesters opving.

„Prachtig! prachtig!” juichte Seyd haar toe, na een dappere poging om de tien geboden op te zeggen, en het kleine meisje liep weg met een zilveren muntje, dat hij haar in de hand stopte. Toen hij opstond om mee naar binnen te gaan, zei hij: „Als al de Francesca's zijn zooals dit exemplaar, zal het volgende geslacht van San Nicolas echtgenooten ongetwijfeld uw naam zegenen”.

„Nu lacht u mij uit”, protesteerde zij. „Ofschoon men wel zoo iets kon zeggen van mijn moeder. Die is een heilige in haar goede werken. Maar gaat u mee, of ik krijg toch nog mijn standje. En laat ik u waarschuwen: pas op uw hart. Alle caballeros worden verliefd op mijn moeder”.

Men kon het best gelooven. Toen hij in de eetzaal zat, die groot genoeg was voor een leger van volgelingen en waar het koel was als in een kelder, niettegenstaande de hitte daarbuiten, keek hij met het genoegen, dat ieder voelt bij het zien van een knappe moeder van een mooie dochter, naar de señora. Uit haar oogen sprak goedigheid en kalme teederheid; haar gestalte was nog slank en vertoonde geen spoor van stijfheid. In haar zwart kanten kostuum was zij een beeld van rijpe schoonheid. Zij wilde niet luisteren naar zijn verontschuldgingen voor zijn vrijmoedigheid, maar zorgde steeds ervoor dat het hem aan niets ontbrak. Niettemin viel het hem op, toen hij een uur later afscheid nam,

dat zij hem niet verzocht haar nog eens te komen bezoeken.

Tot dat oogenblik was er geen woord gesproken over zaken. Maar toen hij gereed stond om weg te gaan en aarzelde om erover te beginnen, hielp Don Luis hem uit de verlegenheid: „En nu zoudt u den administrador willen spreken? Het spijt mij, señor, maar het schijnt, dat hij naar Chilpancin is gegaan voor den verkoop van vee. Als gij echter uw geld aan Francesca wilt ter hand stellen, zal zij voor de rest zorgen en u de kwitantie en de documenten aan de mijn sturen”.

Ook Francesca vroeg hem niet terug te komen, maar daar hij zich ervan bewust was dat deze menschen hem, niettegenstaande hun gastvrijheid, als een indringer beschouwden, verbaasde hij zich niet daarover, of voelde zich erdoor gekwetst. Het verwonderde hem zelfs dat Don Luis aanbod met hem mee te rijden tot de suiker-plantage.

Tot zij aan de doorwaadbare plaats waren gekomen, hadden zij in stilte voortgereden. Ofschoon slechts een paar duim diep op dit oogenblik, toonde de breede bedding van de rivier aan, dat dit een van die woeste stroomen was, die binnen enkele uren van een kabbelend beekje veranderen in een onweerstaanbaren vloed. Toen hij er iets van zei, knikte Don Luis toestemmend.

„Ja, ze is zeer verraderlijk. Tijdens de laatste regens is ze eens vijftig voet gewassen en heeft het dal mijlen ver onder water gezet, waardoor heel wat vee, huizen en varkens verloren zijn gegaan en zelfs verscheiden van onze menschen zijn verdronken. En ieder jaar stijgt de vloed hooger. En waardoor? Door de vervloekte hebzucht, die de heele wereld tot goud wil ommunten. Jaar op jaar ontbosschen uw Yankee-maatschappijen de hooger gelegen valleien. Ik heb er met Don Porfirio over gesproken, maar die wil maar steeds den handel uitbreiden; hij zou liever den heelen staat Guerrera onder water zien staan, dan dat hij een enkele concessie introk. En zij probeeren zelfs mij er ook in te halen: „Generaal, wilt u ons geen concessie verlenen om dit of dat of iets anders te doen? Als u ons toestaat een zijlijn door uw dennensbosschen aan te leggen, kunnen wij veel geld verdienen — wij garandeeren u een half millioen pesos”. Als ik in Mexico ben, zwermen uw Yankee promotors om mij heen als hongerige wolven. Maar ik heb nooit het oor aan hen geleend en ik zal het nooit doen ook!”

Hij sloeg zwaar met zijn vuist op den knop van zijn zadel en keek verbaasd op, toen Seyd zei: „Dat kan ik me levendig denken. Ik begrijp uw gevoelens volkomen”.

„Inderdaad? Dan bent u de eerste Yankee, die dit ooit gedaan heeft. En als bewijs van erkentelijkheid voor uw sympathie wil ik u een raad geven. U bent niet de eerste, die concessie heeft aangevraagd op mijn land, en Santa Gertrudis is niet de eenige plaats. Yankees, Engelschen, Franschen, Duitschers zijn gekomen, de een na den ander, hebben concessies genomen, dan hier dan daar, maar niemand heeft er ooit een behouden. Niemand zal er ooit een behouden. U hebt reeds een proefje gemaakt van de bitter vijandelijke stemming van mijn menschen, en als ik maar een teeken gaf — zou zelfs de Amerikaansche gezant uw leven niet kunnen redden. En dat is nog maar het begin. Laat ik u uw geld teruggeven. Heel Mexico is één groote mijn. Overal kunt u de aarde eraf graven en een mijn blootleggen —”

„Maar geen als de Santa Gertrudis”, zei Seyd glimlachend. „Ik begrijp ten volle, dat het erg brutaal van mij is mij zoo in te dringen op uw grond, maar, daar ik overtuigd ben, dat, zoodra ik mij terugtrek, een ander zich ervan meester zou maken, moet ik weigeren te vertrekken. Wat de tegenstand betreft — dat is nu eenmaal onafscheidelijk aan de zaak verbonden”. Hij besloot door zijn hand uit te steken met de woorden: „Maar ik hoop, dat dit voor ons geen beletsel zal zijn om goede burenen te worden?”

Zijn groot hoofd schuddend, hield Don Luis zijn paard in: „Neen, señor, dat kunnen wij nooit worden. Maar na een goed vriend stel ik niets hooger dan een flinken vijand, en dien zult u beslist in mij vinden”.

Met een hoffelijke handbeweging reed hij weg. Toen hij hem zoo statig zag weggrijden, mompelde Seyd: „vijand of vriend, je bent een prachtkerel!”

„Waarachtig, dat ben je, een prachtkerel!”

Den zelfden weg terug nemend, langs boerderijen, jungle en velden, herhaalde Seyd dit vaak en terwijl hij daar zoo reed, begon hij ook de zaken in een ander licht te zien.

(Wordt vervolgd.)

Foto C. Steenbergh.

SOEST. „DE DRIE RINGEN” BIJ DE KERK, DE HERBERG VAN FERDINAND HUYCK.

SOEST.

Voor een „epitheton ornans” heeft u bij dit dorp niet verlegen te zijn; u kunt met gerust geweten zeggen: het *landelijke* Soest. En dat rustieke schoon bezit het in allerlei aantrekkelijke vormen: heide en bosschen, zandverstuivingen en heuvels, korenvelden en weilanden. Ja, het heeft zelfs prachtige waterpartijen; immers dicht bij het dorp kronkelt coquet en dartel ons „aordig revierke”, de Eem, die u in het Hollandsche polderland toovert en met haar „ruischend riet” de voorbijvarende schepen een welkom toefluistert. Het haventje in miniatuur, „de Melm”, is inderdaad een pittoresk plekje, dat al heel wat penseelen of camera’s aan ’t werk heeft gezet. Ook onze kunstzinnige „Buiten”-fotograaf, de heer Steenbergh, heeft de intieme schoonheid van dit Hollandsch gezicht als op heeterdaad weten te betrappen. Daarbij komt, dat de beide hoofddorpen: Soest en Soesterberg in de lengte zich uitstrekken, beide langs een hoofdweg, en zóó ruim gebouwd zijn, dat als ’t ware ’t graan in huis groeit. Niet waar, landelijker kan het niet. ☒ Geen wonder, dat Soest in de laatste jaren — vooral sedert de opening van den Buurtspoor naar Utrecht — met reuzenschreden in zielental is vooruitgegaan: van 6000 inwoners in 1915 telt het thans reeds meer dan het dubbele. Het heeft dan ook Baarn in dit opzicht overvleugeld en neemt daardoor de vijfde plaats in de provincie in. ☒ Wat die naam Soest beteekent, kan niemand meer zeggen; ook de verschillende varianten *Soys*, *Sous* of ’t Latijnsche *Zuzatum* brengen geen nadere verklaring. Maar oud is de plaats zeker: het heeft de eer, dat het van alle dorpen in Eemland het eerst in ’s lands oorkonden vermeld wordt en wel op 3 Februari 1028, toen keizer Koenraad in de landgoederen Heeze en Zoys 14 hoeven met alle lijfeigenen(!) aan ’t klooster op den Heiligenberg bij Amersfoort schonk. De buurtschap Hees wordt zelfs nog vroeger dan hier genoemd, n.l. reeds in 828. Al heeft Soest nimmer stadsrechten ontvangen (die zijn bureu Baarn, Eemnes, Bunschoten en Eembrugge wél bezaten), zoo kan het dus toch op een hoogen ouderdom bogen. ☒ Bekend waren de Soesters reeds vroeg om hun bedrevenheid in het boogschieten. Er bestond een beroemd boogschuttersgilde, dat van St. Aagten, waarvan de stichting tot omstreeks 1400 opklimt, en dat nog bestaat, al is de boog verdwenen. ☒ Veel heeft Soest, liggende aan den grooten heerweg tusschen Gelder en Holland, van de ongunst der tijden te lijden gehad

en menigmaal heeft de torenklok angstig geklept, als de vijandelijke scharen in aantocht waren, — hetzij uit het Oosten of uit het Westen. Het begon al in 1356, toen de Hollanders onder heer Gijsbrecht van Nijenrode het dorp binnenrukten en alles op hun weg aan vuur en vlammen prijsgaven. Reeds waren zij de kerk genaderd, toen op den Eng een bisschoppelijk leger ter hulpe opdaagde, dat met mannenmoed den vijand aantastte en op de vlucht dreef. Maar deze overwinning kon het verbranden van bijna alle huizen niet ongedaan maken. ☒ Ontzettend was ook de ramp, die op Kerstavond van 1481 het dorp als met een vurige roede trof. Ook toen was Holland weer Eemland binnengevallen en legde de beide Eemnessen, Baarn en Soest geheel in de asch, zoodat er ook thans bijna geen enkel huis gespaard bleef. Onzalige tijden! ☒ Niet minder moesten de ingezetenen in 1528 lijden, toen de beruchte Geldersche veldheer Maarten van Rossum het beleg voor het Huis ter Eem sloeg (aan de overzijde der Eem gelegen, bij de Eembrug). Van dit sterke kasteel uit plunderde hij den ganschen omtrek, en dus ook Soest. En alsof dit nog niet genoeg ware geweest, verscheen de gevreesde roover in 1543 opnieuw in Eemland en verwoestte nu o.a. de beide kloosters van Soest. ☒ Door dit alles ontstond er in het dorp groote armoede. Het gemeente-archief bezit een stuk uit 1569, dat aan koning Filips werd opgezonden om zijn medelijden op te wekken. Wij lezen daarin o.a.: „Er is hier een zeer schamele gemeente van volk, die voor het meerendeel haar brood met handenarbeid moet winnen. De luyden wonen veelal op gehuurde hofsteden en akkers en verdienen den dagelijkschen kost met de *turf*, — de een die ze graaft, de ander die ze naar Amersfoort of Utrecht ter markt brengt”. ☒ Hieruit ziet men, dat de vererving voor Soest in die dagen het hoofdmiddel van bestaan was. De ontginning van dit *Soesterveen* moet omstreeks 1200 werd de Praamgracht voor het vervoer der turf gegraven (naar de Eem) en in 1389 aanmerkelijk verbreed en uitgeveel. Maar tegen 1750 raakte het veen grootendeels uitgeput, doch de naam „Soesterveen” met zijn zeldzame planten herinnert nog altijd aan het „natte goud”, dat voor ’t armelijke Soest eenmaal een onmisbare bron van bestaan was. Thans is een gedeelte van ’t nog resteerende veentje door een Na-

Foto C. Steenbergh.

SOEST. OUDE BAKKERIJ ACHTER DE KERK.

tuurkundig Genootschap aangekocht, om den zeldzamen plantengroei voor ondergang te behoeden. ☒ Nieuwe oorlogsrampen bracht het jaar 1629, toen de Spanjaarden over de Veluwe trokken om een aanval op Amsterdam te doen; als gewoonlijk had ook Soest weer zwaar van dit bezoek te lijden, evenals dit in 1672 het geval was, toen de Franschen ons land wilden veroveren. ☒ Na dien tijd kwamen er gelukkig vreedzamer tijden. In 1674 genoot Soest met Baarn, Eembrugge en Eemnes de eer als Hooge Ambachtsheerlijkheden aan Stadhouder Willem III te worden opgedragen; voortaan stonden deze dorpen dus feitelijk rechtstreeks onder den Prins. Er werd door hem een opzettelijke rechtbank ingesteld, „het Hooge Gerecht” geheeten, dat in Baarn zijn zetel had en zelfs het recht ontving om doodvonnissen te vellen. Sedert dien tijd is Soest nauw aan het Huis van Oranje verbonden gebleven; de Herv. Kerk bij voorbeeld bezit een bank voor de Koninklijke Familie, als deze op Soestdijk vertoeft. En de Koningin-Moeder onderhoudt op het genereuse voorbeeld van de Stichteres, Koningin Anna Paulowna, nog altijd een naai- en breischool in Soest, die zij geregeld jaarlijks bezoekt, waarbij zij dan de meisjes onthaalt. ☒ Wij hebben terloops van twee *kloosters* onder Soest gewag gemaakt, maar beide zijn reeds lang verdwenen. 't Vrouwenklooster heette: „Marienburgh” en stond bij de huidige Herv. Kerk, niet ver van den Kleinen Melmweg, die naar de Eem leidt; men vindt er thans een boerderij, die nog „het Klooster” heet. Het moet reeds vóór 1393 gesticht zijn, daar er toen al over 't convent van St. Brigitten gesproken wordt. Tot grooten bloei is dit klooster nimmer gekomen. Toen Maarten van Rossum, zooals wij reeds zagen, het in 1543 plunderde, waren er nog maar een paar nonnen gebleven. Maar kort daarna kreeg het nieuwe Zusters uit Gouda. Evenwel heeft het niet lang meer bestaan: door de invoering van de Hervorming kon ook dit klooster zich niet meer staande houden. Oltmans laat er Maria voor Perrols lagen in vluchten. ☒ Meer bekend is het mannenklooster in de Birk geworden. Het stond bij den huidige straatweg naar Amersfoort (Birkhoven), waar men tegenover het sportpark nog „het Languhous” vindt. Oorspronkelijk was het in 1403 op de St. Andrieskamp bij Amersfoort gesticht en wel door de

Broeders des Gemeenen Levens. Maar veiligheidshalve — het bood den vijand, die uit Gelder tegen Amersfoort oprukte, een welkom steunpunt — veiligheidshalve werd het in 1419 naar de Birk verplaatst. ☒ Maar ook hier hielden de benden van Maarten van Rossum in 1543 schrikkelijk huis en verdreven de monniken. En wat de vijand nog gespaard had, kwamen de „borgerskinderen” van Amersfoort met kar of kruiwagen dagelijks weghalen: lood, ankers, houtwerk, leien, enz., zoodat het niet meer werd opgebouwd. Het werd naar Amersfoort verplaatst, waar de laatste Broeder in 1610 stierf. ☒ Laat ik u thans iets over de *kerken* meedeelen. De oudste is de Ned. Herv. Kerk, dateerende van omstreeks 1350 en dus nog in den Katholieken tijd gebouwd. Zij was gewijd aan de Apostelen Petrus en Paulus. Reeds tusschen 1027 en 1050 wordt er van een kerk te Soest gewag gemaakt, daar in die jaren de Abt van de St. Pauluskerk te Utrecht den Pastoor mocht benoemen. Maar dit gebouw zal wel omstreeks 1350 door het huidige vervangen zijn. In den Kerstnacht van 1580 werd de kerk op last der Staten van Utrecht door de Hervormden in bezit genomen. ☒ In 1904 is zij, en vooral de toren, geheel gerestaureerd onder leiding van den bekenden bouwmeester dr. Cuyper, die haar als middeleeuwsch bouwwerk een groote waarde toekende. Bij die gelegenheid werden in een dicht gemetselde ruimte van den toren verscheidene kerkelijke beelden en groepen gevonden, die daar, toen de kerk tot de Hervorming overging, verborgen werden. Om hun groote waarde als voortbrengselen der oude kerkelijke kunst zijn ze door 't Rijk, tegen verhoogde subsidie, overgenomen en in 't Rijksmuseum te Amsterdam geplaatst. — Het orgel is een geschenk van den Hoogen Ambachtsheer, Prins Hendrik, die op 20 Aug. 1876 de inwijding door Richard Hol bijwoonde. ☒ Als onder den rook der kerk (aan de achterzijde) vindt men de „Drie Ringen”, de herberg, waar Mr. Jacob van Lennep zijn held Ferdinand Huyck in aanraking brengt met een Soester „bekkesnijder”, zooals er in dien tijd en nog lang daarna velen waren en 't dorp berucht maakten. Het huis, waarop men de drie ringen ziet afgebeeld, moet van hoogen ouderdom zijn; vermoedelijk is het 't oudste gemeentehuis van Soest geweest;

meest-ingewijden dachten dat het hier een vergissing betrof. ☒ Maar tegen haar allerbeste vriendin bekende Molly: „Waarom ik Fred die gekozen heb? Omdat hij een origineele en romantische schat is. En waarom hij dat is? Wel, hij loopt van zijn huis naar zijn kantoor, en van zijn kantoor naar huis. En als hij voor zijn plezier uit gaat, dan gaat hij wandelen. Denk je dat eens even in, in dezen tijd. En daarom dacht ik bij m'n eigen, zoo'n origineelen, romantischen schat vind ik nooit van mijn leven meer!”

E. VAN LIDTH DE JEUDE.

DE JAPANSCH ZIJDE-INDUSTRIE.

IN het land, van waar de kleine, onaanzienlijke nachtvlinder, die men de zijdevlinder (*Bombyx Mori*) noemt — een naam, ontleend aan het voedsel der larve of de zijderups, bestaande uit de bladeren van den moerbezieboom (*Morus alba* met witte vruchten, in Europa ook van *M. nigra*, met zwarte vruchten) herkomstig is, n.l. China en Japan, waar zijden gewaden zoowel door vrouwen als mannen algemeen gedragen worden — heeft, vooral in den laatsten tijd, de zijde-industrie een groote beteekenis gekregen. ☒ In Japan, waar de zijdeteelt vooral in het bergland van Midden-Honsjoe of Hondo (het Hoofdeiland, in Europa ten onrechte Nippon genoemd) wordt uitgeoefend, behooren zijde en zijden goederen tot de hoofdvoerproducten. Zoo werd in het jaar 1914 aan ruwe zijde voor een waarde van / 202,860,000 uit Japan uitgevoerd. Mogen eenige regels over deze belangrijke industrie bij de fraaie, door de Redactie mij ter hand gestelde, uit het genoemde centrum dezer cultuur afkomstige afbeeldingen den lezer welkom zijn. ☒ Welk eene vruchtbaarheid zal hij bij de beschouwing der afbeelding op de volgende bladzijde denken, die hem de menigte eitjes vertoont, welke de zoo weinig fraais bezittende vrouwelijke zijdevlinders, hier op strooken vilt, linnen of karton, op een uit riet gevlochten mat neergelegd, kort voor haar dood hebben achtergelaten, te midden der paren, die nog bezig zijn, den drang der natuur te volgen, om voor een talrijke nakomelingschap te zorgen (elk wijfje brengt 250 tot 500 eieren voort)! Op deze kleine oppervlakte — de foto is op natuurlijke grootte opgenomen — heeft hij het gezicht op minstens 36,500 eitjes, die, wanneer de daaruit voortgekomen rupsen zich ingesponnen zullen hebben, tot even zoovele cocons zullen worden zijn, indien n.l. uit alle eieren levenskrachtige rupsen voortgekomen zullen zijn. Hoewel wij hier niet met een voorbeeld der grootste vruchtbaarheid in de dierenwereld te doen hebben, zou de lezer toch enorme getallen vernemen, wanneer wij onze berekeningen zouden voortzetten. ☒ Het zal hem zeker nog meer verbazen, wanneer wij de draadlengte gaan berekenen, die deze cocons kunnen opleveren. Daar immers om iederen cocon één onafgebroken draad van 600—1000 M. lengte gewikkeld is, zouden de 36,500 cocons, wanneer de uiteinden hunner draden aan elkander verbonden waren, een draad opleveren van 21,900,000—36,500,000 M. lengte. Daar de omtrek van de aarde langs den evenaar gemeten ongeveer 400,50,000 M. bedraagt, zouden we slechts 20,000—40,000 cocons hebben bij te voegen, om een zijden draad van deze lengte op te leveren, en aantal, dat door de op onze foto onzichtbare eitjes ruimschoots kan worden verschaft. ☒ Hoe brengt nu de volwassen rups den sterken

Foto C. Steenbergh.

SOEST. DE „MELM”, HET HAVENTJE EN HET OVERZETVEER AAN DE EEM.

draad voort, die ons de kostbare zijde oplevert? Reeds dadelijk, nadat het uiterst kleine, nog donkergetinte rupsje door een gaatje in de eischaal te bijten, naar buiten gekomen is, spint het, evenals de meeste rupsen, een fijn draadje. Bij de zijderups echter doet deze draad sedert duizenden geslachten — reeds in de 6e eeuw n. Chr. tijdens de regeering van Justinianus, den Romeinschen keizer, brachten Grieksche zendelingen het eerst eieren der zijderups uit China, waar de zijdeteelt reeds lang bloeide, naar Constantinopel — geen dienst meer en is hij als een overblijfsel te beschouwen uit den tijd, toen de rups nog in wilden staat leefde en nog niet aan de vele diervormen was toegevoegd, die de mensch reeds lang vóór het historische tijdperk ten zijnen voordeele begonnen was, aan zijn macht te onderwerpen en tot huisdieren te maken. ☒ Alvorens de rups den draad zal voortbrengen, die de grondstof voor de zijdefabricatie levert, groeit het kleine rupsje na een viertal vervellingen, waaruit het telkens in een lichter getint gewaad te voorschijn treedt, tot een dikke, 8 c.M. lange vuilwitte rups uit, die, na een tijd van meer dan gewone vraatzucht na de laatste vervelling, onrustig begint te worden en uitstekende, liefst rechtopstaande voorwerpen opzoekt, waarop zij naar boven kan klimmen. In het rijt, dat men in de kweekruimte heeft opgesteld, zoekt de rups tusschen de takjes een geschikte plaats op, waar binnen zij door middel van gesponnen draden een ruimte afbakt, en begint nu uit een enkelen draad, die gelijk reeds gezegd, een lengte van 600—1000 M. bereikt, een cocon te spinnen, waar binnen de rups in den poptoestand overgaat — zooals men den toestand van ei naar den volwassen vlinder noemt, waarin het dier niet eet,

Foto C. Steenbergh.

SOEST. DE KERK AAN DE ACHTERZIJDE.

doch teert op den overmaat van voedsel, dat de rups in den tijd na de laatste vervelling tot zich heeft genomen. In dezen toestand rust het dier 14 tot 18 dagen, waarna de vlinder zijn gevangenis verlaat door het losweken van de gom- en zijdestof van den cocon door middel van een in den mond van den vlinder zich openend zakje, dat het daartoe noodige vocht afscheidt. In ongeveer 50 dagen is nu de geheele ontwikkeling van ei tot vlinder volbracht. ☼ Wij keeren nu weder tot de rups terug, de voortbrengster der kostbare zijde. Men zou verwachten, den draad, evenals bij de spinnen, uit het achterlijf te voorschijn te zien treden. Niet alzoo; men ziet hem juist uit het kopeinde, n.l. uit een der monddeelen van de rups, naar buiten treden, n.l. uit het deel, dat bij de insecten de onderlip wordt genoemd. Aan het uiteinde van dit deel onderscheidt men een van een fijne opening voorzien tepeltje, waar men den draad langzaam uit ziet vloeien. ☼ De vorming van den draad is echter niet zoo eenvoudig als men zou verwachten. De klieren met de uitvoerbuizen, de spinbuizen, liggen ter weerszijden van den slokdarm en de maag en onder deze organen. Nabij de genoemde fijne opening loopen de buizen naar elkander toe en monden gemeenschappelijk naar buiten. Ter plaatse, waar de buizen aangezwollen zijn, zijn zij met een geleachtige massa gevuld en in het daaropvolgende deel tot het zoeven genoemde tepeltje op de onderlip worden de draden van iedere zijde tot één draad vereenigd. ☼ De zijden draad is dan echter nog niet gereed, want alvorens naar buiten te treden, moet den draad nog de noodige stevigheid gegeven worden, die de zijde als grondstof voor de weefsels een zoo groote waarde geeft. Zulks geschiedt door een vernisachtige stof, welke uit twee klier-tjes wordt afgescheiden, wier openingen in het laatste deel der spinbuis uitmonden, waarin de beide draden zich tot één vereenigd hebben. Aan deze stof, die de vereenigde draden geheel omgeeft of doortrekt, is het te danken, dat de zijde aan den langdurigen invloed van het water weêrstand kan bieden. ☼ Tot zoover lijkt het hoogst eenvoudig, de zijderupsjes tot cocon te laten worden, en zich daardoor de zijde voor de fabrieken te verschaffen, wanneer men slechts over het reeds genoemde voedsel der rupsen beschikt. In Zuid-Frankrijk zijn het de boeren, die er kwekerijen van zijderupsen ten behoeve der fabrieken op na houden. Bezoekers van de Fransche Riviera mogen niet verzuimen, bij een der talrijke kleine kwekers in de buurt van St. Tropez, het nabijgelegen Cogolin en la Garde Freinet in les Maures een bezoek te gaan brengen. De talrijke exemplaren van den witten moerbeiboom, die in deze streken uitnemend gedijt en die overal langs de wegen opvallen, kunnen ons den weg wijzen. ☼ Er komt echter heel wat kijken, om met voordeel de cultuur ten behoeve der industrie te drijven. In de eerste plaats dient er voor gezorgd te worden, dat de eitjes niet uitkomen, alvorens ook voor den moerbeieboom, die tot de het laatst in blad komende boomen behoort, dit tijdstip zal zijn aangebroken. De eitjes, die in het najaar op de reeds genoemde onderlaag gelegd zijn, worden daarom in den winter op een frissche, koele, en vooral droge plaats bewaard, waaruit ze te voorschijn worden gehaald, wanneer de knoppen van den moerbeiboom beginnen uit te botten. ☼ Evenals in de fransche „magnaneries” (van *magnans*, het provençaalsche woord voor rupsen) of zijderupsenkwekerijen, worden de eieren, gelijk onze afbeeldingen op de volgende bladzijden laten zien, op hunne onderlaag naar de van een opstaanden rand voorziene uitneembare rietmatten

DE JAPANSCH E ZIJDE-INDUSTRIE. ZIJDEVLINDERS EN EEN MENIGTE EIEREN DIE ZE HEBBEN ACHTERGELATEN.

overgebracht, die tusschen houten gestellen op bepaalde afstanden worden neêrgelegd. ☼ Een eerste vereischte is de zorg voor frissche lucht en voor de vereischte temperatuur. In Zuid-Frankrijk plaatst men deze gestellen in een op het Zuiden gelegen vertrek, zoodanig, dat zij niet door de zonnestrallen bereikt kunnen worden. Bij de boeren in Zuid-Frankrijk staat dit door een open haard verwarmd vertrek met een tweede vertrek in verbinding, waar de buitenlucht door open ramen of deuren voortdurend kan toetreden. Op den eersten dag moet de kamer op een temperatuur van 13° C. worden gehouden, die men den tweeden dag wat opvoert en zoo vervolgens tot 25° C., welke hoogte men zoo nauwkeurig moet trachten te behouden. ☼ Wanneer het oogenblik is aangebroken, dat de eitjes zullen uitkomen, worden zij met gaas overdekt, dat met fijngesneden moerbeiebladeren wordt bestrooid, zoodra de rupsjes verschenen zijn, die nu, door den geur aangelokt, door de fijne gazen heenkruijen. Door middel van dit gazen dek, waar de geheele levende have spoedig doorheen gekropen is, kan men deze gemakkelijk op een schoone onderlaag overbrengen. Op eenvoudige wijze wordt hierdoor de noodzakelijke verwijdering van het achtergelaten vuil en van de doode dieren mogelijk gemaakt. ☼ Na de eerste vervelling, wanneer de rups 5 dagen oud is, kan men bij het fijngesneden blad ook grootere bladfragmenten eindelijk geheele bladeren geven, wier oppervlakte goed droog behoort te zijn. Na verloop van weder 5 dagen vervellen de rupsen ten tweeden male en wanneer daarna 6 en nog eens 7 dagen verlopen zijn, vinden de derde en vierde vervellingen plaats. De vraatzucht der dikke rups, die nu een wasachtige tint heeft aangenomen, heeft nu haar toppunt bereikt, totdat zij na nog eens 9 dagen 40 maal langer en 9000 maal zwaarder dan bij de geboorte is geworden. ☼ Niets mag verzuimd worden wat de gezondheid der rupsen kan bevorderen. Een uiterste reinheid en een zoo groot mogelijke luchtverversing is een eerste vereischte voor de gezondheid der dieren, wier luchtverbruik, bij duizenden in een zoo kleine ruimte bijeenlevend, enorm is. Vooral de vierde of laatste vervelling is voor menige rups noodlottig, daar de ziekten, waarvan ook deze cultuur groote schade kan ondervinden, het veelvuldigst na deze vervelling optreden. ☼ Een groote zorg vereischt ook het nauwkeurig toedienen van de voor elk tijdperk in het rupsenleven noodige hoeveelheid voedsel, waarbij o.a. zorg moet gedragen worden, dat de rups kort voor en gedurende de vervelling minder ontvangt, dan wanneer deze ten einde is gebracht. Evenals het sorteeren der eieren met nauwgezetheid behoort te geschieden, dient men deze ook voortdurend op de rupsen toe te passen, daar de rupsen van een zelfden ontwikkelingsgraad, met het oog op een nauwkeurig afmeten der voor elken leeftijd en elke grootte noodige hoeveelheid voedsel, zooveel mogelijk bij elkander moeten gehouden worden. ☼ Wanneer de rups nu volwassen is, en een lengte van ± 6 c.M. heeft bereikt, begint zij onrustig te worden en zich tot de verpopping voor te bereiden. Voordat de rups zich zal gaan inspinnen, plaatst men in Z.-Frankrijk bosjes heide in de bakken recht over-eind, waartegen zij gretig opkruipt; de Chineezzen gebruiken rechtopstaande horren voor. ☼ Het bekleedsel van den cocon is uit losse draden samengesteld, die de z.g. vlas- of flosaan, wordt het langzamerhand dichter en omgeeft het steeds vaster het spinnende dier, tot dit binnen het laatst gevormde

perkamentachtig omhulsel na 3 of 4 dagen tot een bruine pop geworden is. ☒ De afgewerkte cocons verschillen niet alleen in kleur en vertoonen alle tinten van wit geel, groen en rose, doch ook in grootte, hetgeen, zooals in het tweede deel van dit bijschrift zal blijken, in de fabriek een afzonderlijke arbeid noodig maakt. ☒ Daar in de vrije natuur aan een plotselinge buitengewone vermeerdering eener insectensoort paal en perk wordt gesteld door een toeneming van sluipwespen of door het optreden eener besmettelijke schimmelziekte, is het niet te verwonderen, dat ook de zijde-wormkwekerijen, waar ettelijke duizenden rupsen in een beperkte ruimte bijeen leven, niet van ziekten verschoond gebleven zijn. Het is reeds bijna honderd jaren geleden, dat de insectenschimmel, die een zoo nuttig verdelgingswerk onder de kleine vijanden onzer bosschen uitoefent, de

zijde-wormkwekerijen van Zuid-Frankrijk binnendrong en hier zóó groote verwoestingen aanrichtte, dat men vreesde, de zijde-teelt te overgeven. De hier bedoelde schimmelsoort (*Botrytis Bassii*) ontwikkelt hare fijne draden (*Mycelium*) in het inwendige van het insect, na door de fijne sporen (de tot voortplanting dienende microscopische korreltjes) uit de lucht te zijn aangetast. De draden zuigen hun voedsel uit de ingewanden van het insect, dat na de infectie spoedig ziek wordt en sterft. Uit het inwendige van het doode slachtoffer treden nu uit het schimmelweefsel loodrechte draden naar buiten, die de bovengenoemde sporen afsnoeren, welke het lijk met een wit poeder overdekken, dat door luchtstrooming zich verspreidt. Het doode insect wordt hierdoor tot een gevaarlijke besmettingshaard, hetgeen men aan de door deze ziekte gedoodde kamervliegen kan zien, die met het wit gepoederde en sterk opgezwollen achterlijf des zomers niet zelden tegen ruiten en spiegels achterblijven. ☒ Hoewel deze onder den naam *muscardine* (van *musca* = vlieg) bekende ziekte eertijds groote schade onder de zijderupsen heeft aangericht, schijnt de schimmel in de kwekerijen op den duur niet de noodige voorwaarden voor hare ontwikkeling te hebben gevonden, want na 20 jaar kwam zij tot staan en keerde niet terug. ☒ Van geheel anderen aard is de ziekte, die onder de bewoners der zijderupskwekerijen enorme schade heeft aangericht en die bekend is onder den naam van *pebrine*. In het fransche departement Vaucluse brak zij in 1845 uit, en zij verspreide zich van daar ook naar andere departementen en naar Italië. Tot 1867 veroorzaakte zij aan de fransche zijdeindustrie een schade van een milliard francs. Geen wonder, dat Pasteur zich ook aan de studie van deze ziekte begon te wijden en in 1865 zich voor zijn microscoop neêrzette, om het inwendige van zieke zijde-wormen, meende in het bijzonder den aard der kleine bolletjes te onderzoeken, die daarin reeds waren waargenomen. Het resultaat van zijn voorloopig onderzoek was, dat hij de vreemde bolletjes voor de oorzaak der ziekte verklaarde en den belanghebbenden aanried, onmiddellijk nadat de wijfjesvlinder hare eieren heeft gelegd, dit met het mannetje, na 24 uur met zijn wederhelft vereenigd te zijn geweest, te dooden, wat van de vette deelen onder de huid te verwijderen, en dit onder een microscoop te beschouwen. „Want”, zei hij, „wanneer het geen bolletjes blijkt te bevatten, zullen de eieren niet geïnficeerd zijn, en gezonde rupsen voortbrengen”. ☒ Pasteur

DE JAPANSCH E ZIJDE-INDUSTRIE. MEISJES, BEZIG MET HET SORTEEREN DER EITJES VAN DEN ZIJDEVLINDER.

reisde de boeren rond, en leerde hun de behandeling van het microscoop. Hoewel deze zich beijverden en zijn raad opvolgden, zag de groote experimentator zich ditmaal in zijne verwachtingen teleurgesteld, want uit gezonde eieren kwamen zieke zijderupsen voort. Pasteur gaf het echter niet op, en hij probeerde nu gezonde zijderupsen met moerbeziebladen te voeden, die door zieke rupsen bevuild waren. De gezonde rupsen werden nu wel ziek en stierven spoedig, doch niet onder verschijnselen, die aan *pebrine* lijdende zijwormen eigen plegen te zijn. Na zich opgerold te hebben, waren zij n.l. binnen drie dagen dood, inplaats van langzaam weg te kwijnen en inplaats van de eigenaardige pepervlekjes te vertoonen, die voor de aan *pebrine* lijdende zijderupsen karakteristiek zijn. Men had hier dus met een andere ziekte te doen; het kan de door een bacterie (*Micrococcus Bombyci*) voortgebrachte ziekte geweest zijn, die een fermentatie van het voedsel in het darmkanaal teweeg brengt. ☒ Te Valenciennes werden nu de proeven door een van Pasteur's assistenten, Gernez, op verzoek van diens leermeester voortgezet en deze stelde overtuigend vast, dat de bewuste bolletjes, die aan *pebrine* lijdende rupsen en vlinders eigen zijn, levende, tot de parasieten behorende wezentjes zijn, en den dood der dieren tengevolge hebben, hetgeen bij Gernez reeds vóór het hernieuwde onderzoek vaststond. ☒ Men weet nu, dat de ziekte, die zich uitwendig door een ongelijkmatige grootte-afnemning der rupsen openbaart, door een ééncelligen dierlijken parasiet wordt voortgebracht, die tot de groep der

DE JAPANSCH E ZIJDE-INDUSTRIE. HET INZAMELEN DER EITJES.

Sporozoa behoort en dien men *Nosema bombycis* heeft genoemd. Deze parasiet, die verwant is aan den beruchten malaria-parasiet, infecteert ook de eierstokken en eieren der vlinders en schijnt ook door het mannetje op de bevruchte eieren te worden overgeplant. De kleine „sporen” dezer eencellige wezentjes, door deeling ontstaan uit den inhoud der cel, nadat deze zich door een harde wand omgeven heeft, vullen alle lichaamsdeelen van rups en vlinder op, en door de snelle vermeerdering van den parasiet moet de dood van het aangetaste dier onherroepelijk volgen. ☒ Het door Pasteur aangegeven bestrijdingsmiddel dezer ziekte, n.l. het microscopisch onderzoek der gedooide vlinders en de vernietiging der van hen afkomstige eieren, wordt nog steeds in toepassing gebracht en hieraan is het te danken, dat deze ziekte, die eertijds zooveel schade aanrichtte, thans niet meer gevreesd wordt.

(Slot volgt.)

H. v. C.

De oogsttijd is een heilige tijd.

OUDE DUITSCHE OOGSTGEBRUIKEN.

„Da strömet herbei die unendliche Gabe,
Es füllt sich der Speicher mit köstlicher Habe,
Die Räume wachsen, es dehnt sich das Haus.“
(SCHILLER).

DE tijd van den oogst is een heilige tijd. Hij is voor den

Landman de zwaarste van het geheele jaar, maar ook de zegenrijkste! Een steervan wijding omzweeft deze moeilijke weken vol van inspannenden arbeid, een sfeer tot ons komende uit een verleden, waarin de mensch de goden der vruchtbaarheid aanbad en de booze demonen, die de gewassen belaagden, door allerlei toovermiddelen zocht af te weren. ☒ Van den eerbied van het landvolk voor den oogsttijd getuigen nog sommige gebruiken, die zich hier en daar handhaafden, zooals het gebod van zwijgen bij het maaien der eerste schoove, het gebod van vasten bij het begin van den oogst, het verbod van uitgelaten pretmaken, het doen verrichten door kinderen, als symbolen der onschuld, van menige handeling. ☒ De oogsttijd, die dikwijls op St. Jacobus (25 Juli) begint, wordt in vele streken met feestelijk klokgelui ingewijd. Op andere plaatsen gaf vroeger het hoofd der gemeente, de burgervader, na de velden geschouwd te hebben, met bekken- of klopperslag het sein tot den aanvang. In Katholieke streken wordt, vóór het begin van den oogst een mis opgedragen, of houdt de geestelijke een toespraak tot de geloovigen. ☒ In Anhalt trekken 's morgens en 's middags de maaiers zwijgend, met langzame, waardige schreden op naar hun arbeid. Alvorens aan het werk te gaan, knielen zij op het veld neder om een gebed uit te spreken. Ook elders wordt de zeis niet gezwaaid voordat tenminste een „das walte Gott” of een „in Gottes Namen”, dan wel een andere zegenspreuk geuit wordt. ☒ Een onmiskenbaar teeken van het feestelijke karakter van den oogst is ook de gewoonte om zooveel mogelijk in nieuwe bovenkleeren en pas gewassen linnengoed ten arbeid te tigen. De bindsters pronken met hagelwitte schorten en keurslijfjes, de maaiers versieren hun zeisen en mutsen met ruikers en gekleurde linten. ☒ In vroegere tijden was het ook ieders zedelijke plicht, zooveel als noodig was, zijn buurman bij den oogst te helpen, en Gottfried Keller bezingt in een zijner schoonste gedichten een ander

DE JAPANSCH E ZIJDE-INDUSTRIE. HET VOEDEREN DER NOG JONGE ZIJDERUPSEN MET FIJN GESNEDEN BLADEREN VAN DEN WITTEN MOERBEIBOOM.

werking te moeten toeschrijven en daarom wordt hij met een handvol aren of ook wel met een touw gebonden, soms in een schoof gewikkeld, hier en daar boven den grond getild en zelfs wel in de teenen, waarmede hij immers den heiligen akker beoerde, gebeten. Neemt het volk de zaak niet zoo „hoog” op, dan wischt men hem slechts de schoenen af, maar in elk geval moet hij zich — wat thans de hóófdzaak geworden is! — door het geven van een drinkgeld vrijkopen. ☒ Met den feestelijken aanvang van den oogst houden ook verband de gebruiken die betrekking hebben op de eerste aar, de eerste schoof of het eerste een kind van nog geen vijf jaren oud op den akker telaten afsnijden; de eerste schoof laat men daar door kinderen onder de zeven jaar binden. ☒ In Anhalt weder, zien wij hoe de oogster de eerste groote aren tot een boeket samenbindt, die hij dan aan het bovenste gedeelte van den steel van den zeis bevestigt. Dikwijls bindt hij, vóór hij met den arbeid aanvangt, drie halmen om den bovenarm „om tegen verwondingen beschut te zijn”, of legt hij de eerste drie aren kruisgewijze op den akker „als afweermiddel tegen den brand in het koren”. Ook worden die eerste aren wel boven den gespijkerd enz. Men geloofde namelijk, dat in deze eerste aren of schooven de geest der vruchtbaarheid woonde, die men op de een of andere wijze kon vasthouden om het huis geluk, of den oogst zegen bij te brengen. ☒ In verschillende grens-

vroom, oud-Duitsch gebruik, waarbij de knapen des nachts naar de velden der weduwen en weezen gaan om na het volbrengen hunner eigen, zware dagtaak, voor dezen den oogst binnen te halen. ☒ De zeer inspannende arbeid van den oogsttijd wordt den landman verzoet door overvloedige voeding en een goede verzorging, die zich niet tot het strikt-noodzakelijke bepaalt. Daarom wordt vóór het begin van den oogst geslacht, worden enorme stapels koeken gebakken, bier en tabak in groote hoeveelheden ingeslagen. In deze weken wordt op alle hofsteden bijzonder goed, voedzaam en . . . dikwijls gegeten; soms wordt een extra-maaltijd (ook wel vespemaal geheeten) in het dagelijksche programma ingelascht. Merkwaardig is, hoe bij bepaald werk ook bepaald voedsel wordt opgediend. In Anhalt bijv. krijgen de lieden bij het snijden van de tarwe sterk gegiste koeken, want „dan levert de tarwe goed uit”! Elders zijn aardappelkoeken het feestgerecht bij dezen oogst. ☒ Ook wordt tijdens den oogst gezongen, maar helaas geraakt deze oeroude gewoonte, die haar oorsprong vindt in een natuurlijken, instinctmatigen drang tot rhythmiseering van den arbeid, meer en meer in onbruik. Vroeger werd zelfs ook des avonds nog op het veld gedanst en muziek gemaakt; thans ziet men dit nog maar in enkele streken. ☒ Daar de oogst een heilig, Gode-welgevallig werk

is, wordt hij, 't is vanzelfsprekend, door de machten der duisternis in stantelijk gehaat en men kan daarom nooit te veel voorzorgen nemen om schadelijke invloeden af te weren. Het luiden van de klok op gezette tijden is een machtige hulp tegen de demonen, evenzoo het uitspreken van dengroet „Helf Gott”. Nog een andere maatregel tegen booze invloeden is het „binden” vanden vreemdeling die het veld betreedt. Men meent aan dezen, niet tot het eigen-volk behorende, een onheilvolle in-

werking te moeten toeschrijven en daarom wordt hij met een handvol aren of ook wel met een touw gebonden, soms in een schoof gewikkeld, hier en daar boven den grond getild en zelfs wel in de teenen, waarmede hij immers den heiligen akker beoerde, gebeten. Neemt het volk de zaak niet zoo „hoog” op, dan wischt men hem slechts de schoenen af, maar in elk geval moet hij zich — wat thans de hóófdzaak geworden is! — door het geven van een drinkgeld vrijkopen. ☒ Met den feestelijken aanvang van den oogst houden ook verband de gebruiken die betrekking hebben op de eerste aar, de eerste schoof of het eerste een kind van nog geen vijf jaren oud op den akker telaten afsnijden; de eerste schoof laat men daar door kinderen onder de zeven jaar binden. ☒ In Anhalt weder, zien wij hoe de oogster de eerste groote aren tot een boeket samenbindt, die hij dan aan het bovenste gedeelte van den steel van den zeis bevestigt. Dikwijls bindt hij, vóór hij met den arbeid aanvangt, drie halmen om den bovenarm „om tegen verwondingen beschut te zijn”, of legt hij de eerste drie aren kruisgewijze op den akker „als afweermiddel tegen den brand in het koren”. Ook worden die eerste aren wel boven den gespijkerd enz. Men geloofde namelijk, dat in deze eerste aren of schooven de geest der vruchtbaarheid woonde, die men op de een of andere wijze kon vasthouden om het huis geluk, of den oogst zegen bij te brengen. ☒ In verschillende grens-

OOGST.

dorpen wordt van de eerste roggeschoof een pop gemaakt, die de „Austgarbe” heet. In andere dorpen wordt zij onder luid gejubel huiswaarts gedragen om vervolgens den hofhaan, het oud-Germaansche zinnebeeld der vruchtbaarheid, toegeworpen te worden. In Hessen gooit men 's nachts de eerste schoof die de „Erntesege” genoemd wordt, door de verstverwijderde schuurdeur naar buiten, zonder daarbij onbescheiden om te zien, want zij is immers „voor de engelen” bestemd! Weder in andere plaatsen wordt zij zelfs aan de muizen geofferd om deze gunstig te stemmen, waarbij dan nog kaas of andere muizenversnaperingen in haar binnenste verborgen worden. ☼ Bij het bergen van het afgemaaid koren in de schuren, tooien de knechts hun paarden met bontgekleurde strikken en versieren de dorpsmeisjes de zweepen en mutsen der knechts. Gedurende het opladen van het eerste voer moet de diepste stilte heerschen, maar is de wagen eenmaal vol, dan wordt hij met kransen behangen en onder gejuich den hof opgereden om vervolgens met water besprenkeld te worden. Menigmaal laat men kleine jongens en meisjes de eerste schooven huiswaarts brengen en daarbij den oogst en den menschen geluk, den muizen en ratten echter den dood toewenschen. ☼ Veelal worden niet alle aren bijeengegaard, maar wordt een klein gedeelte opzettelijk achtergelaten voor de armen, die dan den akker komen „nalezen”; een gewoonte zoo oud, dat er reeds in de „gewijde” geschiedenis gewag van wordt gemaakt. „En Ruth, de Moabitische, zeide tot Naomi: Laat mij toch in het veld gaan en van de aren oplezen, achter dien in wiens oogten ik genade zal vinden . . . Alzoo las zij op in dat veld tot aan den avond”. (Boek Ruth). J. J. F. SCH.

Ontvangen boeken.

Van W. L. & J. Brusse, Rotterdam, ontvingen wij „Cactussen” door J. M. van den Houten, met ruim 50 afbeeldingen. Behoorende tot de „Reeks voor liefhebberijen.” Met bandteekening van J. G. Daemen en Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers-Mij., Rotterdam zond ons: „Nieuwe Bouwkunst in Nederland”, met inleiding van architect Aug. M. J. Sevenhuysen. Met 65 afbeeldingen.

IN HET RIJK DER STILTE

DOOR CHARLES G. D. ROBERTS.

5)

DE ROEPSTEM VAN HET NOORDEN. (Vervolg).

HIJ moest zorgen zoo ver van den oever af te blijven, dat hij geen gevaar liep door een verraderlijk golfje op het droge te worden geworpen; en toch het diepste water te vermijden, dat den roofigen grondelingen en roodvinnen tot jachtterrein diende. Diegenen zijner soortgenooten, die meer in het midden bleven, dienden al spoedig — meestendeels — tot voedsel aan de grootere rivierbewoners; terwijl zij, die te dicht naar den oever gingen, op het zand geworpen werden en daar stierven; of als zij dicht aan de oppervlakte lagen, werden overvallen door hongerige, nooit falende muskieten, die kans zagen ze te steken, zelfs door een laagje water van een zestienden duim dik of meer. Zoo gebeurde het in zeer korten tijd, dat van de talloze menigte, die in het nest op de zandplaat was uitgekomen, er maar een paar honderd exemplaren overbleven om het geslacht van deze speciale zalmen-familie in stand te houden. ☼ Maar zelfs op de veiligste en best gekozen diepte, had de pionier zich nog voor heel wat gevaren te vrijwaren. Eenerzijds veilig voor de zuigvissen en roodvinnen en anderzijds voor de muskieten, had hij toch nog als vijanden sommige roofgierige larven en waterkevers, zoowel als de een-paar-duimlange jongen van de forellen-familie, die zeer vlug en vraatzuchtig waren. Zoo was er een waterkever met gekromde, tang-achtige kaken en bliksemsnelle bewegingen, die hem dwong bijna voortdurend op zijn hoede te zijn en die hem een heilzamen schrik inboezemde als hij zag hoe talloos vele zijner minder vlugge en minder voorzichtige stamgenooten door hem werden gegrepen en verslonden. En eens op een dag, toen hij zich met zijn snel slinkend troepje in een ondiepen inham had laten meevoeren waar heelemaal geen strooming meer was om beweging in het water te brengen, werd hij achterna gezeten door de vreeselijke larve van den glazenmaker. Het vreemdsoortige wezen, dat een strak, glad masker vertoonde,

waar zijn kop en kaken moesten zitten, schoot op hem toe, vooruitgedreven door waterstralen, die het in het midden van zijn lichaam inzoom en van achteren uitspoot. Doordat hij het tijdig bemerkte, gelukte het hem te ontsnappen tusschen de draden van een fijne waterplant, waarin de groote larve niet door kon dringen. Uit die schuilplaats zag hij hoe de larve zich omwendde en op een kleinen, zich koesterenden grondel afschoot. Het masker, dat den kop van de larve bedekte, sprong naar voren alsof het op scharnieren zat en bleek te bestaan uit twee krachtige, grijpende pooten, die het slachtoffer bij den buik beetpakten. Na een korte worsteling, die de heele kleine wereld in het rond met schrik vervulde, werd het grondeltje naar een klompje zeewier gesleept en begon de overwinnaar aan zijn maal. De kleine zalm sloop doodsbenauwd uit zijn schuilplaats en zwom snel naar het vermoeiender, maar voor hem veel minder gevaarlijke water waar strooming was tusschen het kiezel. Weliswaar waren daar de kevers en de hongerige jonge forellen, maar hij had de methoden van die twee soorten van vijanden al leeren kennen en wist ze al heel netjes te ontkomen. Bovendien was hij zelf voortdurend druk bezig geweest de uiterst kleine wezentjes waarmee dit levenwekkende water gevuld was, te jagen en te verslinden — kleine schelpdieren en de eiertjes van de waterslakken, die zich vastgehecht hadden onder steenen, muggen en andere kleine insecten die op het water vielen en zelfs andere jongen, die pas uit het ei waren gekomen — zoodat hij zoo snel groeide, dat alras de wreede water-torren en de jonge forellen hem geen angst meer aanjoegen. En eindelijk kwam het zoo ver, dat, toen een van zijn oude kwel-duivels dicht langs hem heen liep, hij zich plotseling woest omkeerde, een kleine tor tusschen zijn kaken greep en ze opat. Een paar dagen later waseenheele jonge forel te langzaam om hem te ontsnappen. Hij schoot er op af, greep zijn vroegeren tyran beet en, ofschoon deze meer dan een duim lang was, kostte het hem geen moeite hem, met den kop naar voren, te verslinden. ☞ Intusschen was de jonge zalm zowat twee à drie duim lang geworden. Der zake kundigen zouden hem nu een „parr” genoemd hebben. Zijn kleur was nu prachtig, lichter van tint dan bij een forel en schitterender, zij het ook minder opvallend. Er zat niets van het rose van een forel in, maar ze had een licht zilveren tint op de zijden en den buik en glanzend blauwzwart langs den rug. De zijden waren geteekend met een rij zwarte stippen ver van elkaar geplaatst en te sterker uitkomend door een geligen glans er omheen en met een tweede rij van helderroode vlekken. Bovendien liep langs de zijden een rij van breede, rechtstandige, blauw-grijze strepen; het teeken waaraan men alle jongen van de zalmen-familie steeds kan herkennen. Hij was een slank, mooi gevormd vischje, met krachtige vinnen, juist geschapen om snelvlietende wateren te bewonen en woesté stroomversnellingen te overwinnen. Zijn kaken waren sterk en groot, en hij behoefde niets van zijn grootte, dat op de rivier zwom, te vreezen. ☞ Er waren nu nog slechts zowat een veertigtal van zijn broeders en zusters in leven, en die verspreidden zich naar alle richtingen over den ondiepen stroom. Het was in 't hartje van den zomer in de streek van den Quahdavic, en de Groote Zuider Arm begon zijn banken en platen boven het water te vertoonen. De dicht bebladerde takken van olm en esch, populier en ceder hingen donker-

groen boven het water; en in de kleine in 't wild groeiende perken hier en daar langs den stroom, waar de houtvlotters hun kampen of aanlegplaatsen hadden gehad, verspreidden de licht roze-purperen bloesems van de wolfsmelk hun zoete geuren door de lucht. De kleine, vlugge en sluwe „parr” koos zich een verblijfplaats in een ondiepe beek niet ver van het strand, waar het zonlicht, door een laag overhangenden ceder schietend, licht- en schaduwvlekken teekende op de heldere golfjes; waar het water zowat acht duim diep was en waar geen plassen in de nabijheid waren die groote visschen daarheen konden lokken. Enkele zijner soortgenooten en een paar ongeveer even groote forellen, hadden hetzelfde watertje tot woning verkozen. Maar er was plaats genoeg en voedsel genoeg voor allemaal, zoodat het samenleven vreedzaam verliep. ☞ Met den kop stroom-op liggend, langzaam wuivend met zijn lange vinnen en breedden staart om hem op zijn plaats te houden tegen den druk van het water, wachtte het zalmpje rustig af, terwijl zijn voedsel hem werd toegevoerd door de voortdurende strooming. Soms was het een ongelukkige blad-rups of een larve, die van haar plaatsje was losgerukt, die over de gladde kiezelsteenen op den bodem kwam aangerold om in den gretigen bek van den jongen zalm te verdwijnen. Soms was het een vlieg, of mot, of bij, of kever, die boven op de golfjes op en neer schommelde met doorweekte, machteloze vleugels. En een heel enkelen keer kwam een jonge, roze rivierkreeft bij zijn zwerftochten hierheen dwalen en werd onmiddellijk verzwoegen, niettegenstaande de nuttelooze bedreiging met zijn kleine scharen. De rivier voorzag haar meest begunstigde kinderen, de aristocratische en prachtige zalmpjes, overvloedig van voedsel, zoodat dit jong snel groeide in het heldere beekje. ☞ Ofschoon hij dus bij iedere weersgesteldheid goed van voedsel werd voorzien, was hij

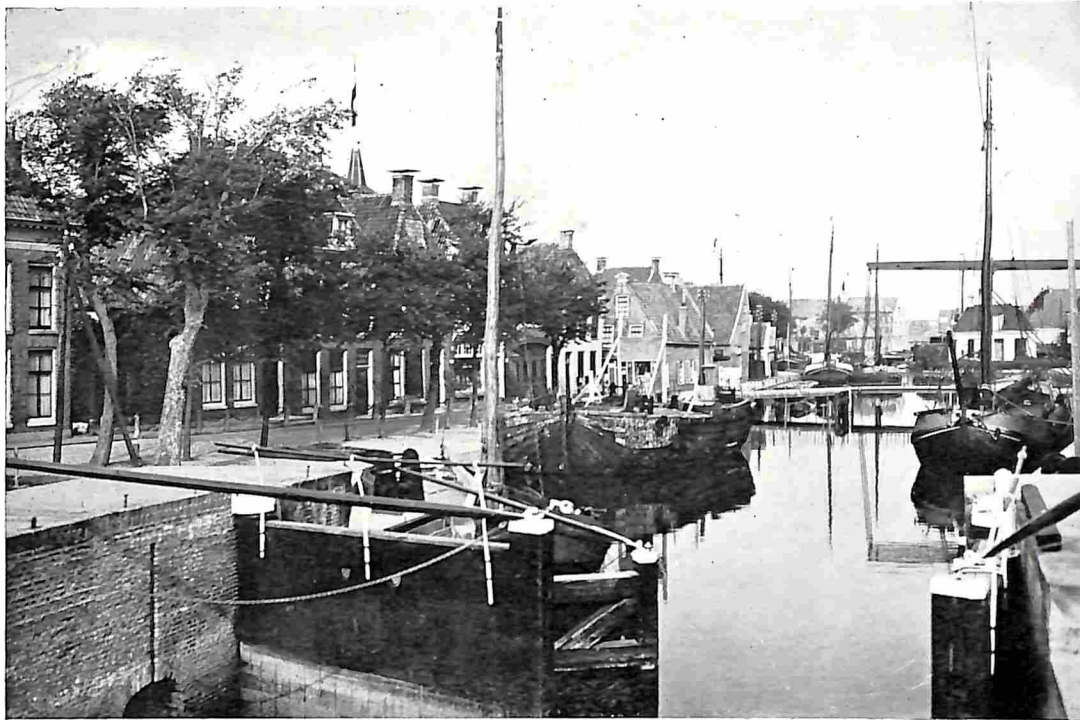

Foto K. Mol.

HET VALLAAT TE MAKSUM.

niettemin nog omringd door gevaren. Hij had natuurlijk niets meer te vreezen van rondtrekkende zuigvisschen met hun kleine, tandeloze monden, maar soms kwam een woeste forel, met grooten bek en rooden buik de beek op zwemmen en hapte in het voorbijgaan naar een der bewoners. Op die wijze verdwenen twee zalmpjes en een forelletje — want de forellen-familie heeft heelemaal geen bezwaar tegen kannibalisme. Maar onze pionier, steeds op zijn hoede en onvergelyklijk vlug, slaagde er steeds in een eind uit den weg te blijven. Een maal kreeg hij een vreeselijken schrik te pakken, toen een zalm van zeven pond, die uit den hoofd-stroom verdwaald was, voorzichtig het midden van de beek opzwom en over de zandbank schuurde. Maar in dit geval was zijn angst gemotiveerd. De vreemdelinge zocht geen voedsel, maar alleen een weg om uit die lastige ondiepten te komen. ☞ Nog een gevaar, dat de jonge zalm noodzaakte steeds op zijn hoede te zijn — een voortdurend en angstaanjagend gevaar — was het jagen der ijsvogels. Een paar van die luidruchtige en ijverige vogels had zijn nest met zes jongen in een opening in de roode rots vlak boven de beek, en zij hieven onophoudelijk schatting van de gevinde bewoners der rivier. Als een azuren pijl schoot nu eens de eene dan de andere met een luiden plons neer op de rivier, en als hij weer opvlog was het gewoonlijk met een glanzende forel of jonge zalm stevig vastgehouden in de scherpe randen van zijn grooten snavel.

(Wordt vervolgd)